

Философия, семиотика, литература
Philosophy, Semiotics, Literature

**Теории за концептуалната метафора
и концептуалната интеграция.
Изследване на съзнанието през метафората
в когнитивната лингвистика**

DOI: 10.55206/LQEX1619

Доротея Николова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Имейл: dolly@mail.bg

Абстракт: В настоящата статия се прави аналитичен обзор на съвременни школи и направления във философия на съзнанието и езика от XX и XXI в., в които се представят концепции и виждания за метафората, в частност когнитивната метафора. Фокусът е върху проучване на концептуалната метафора (Лейкоф и Джонсън) и на концептуалната интеграция (Фоконие и Търнър) в когнитивната лингвистика. Целта е да се установят теоретичните рамки и практическото приложение на разглежданите теории. Хипотезата е, че съзнателното ни мислене е базирано на нашата несъзнателна концептуална система в голяма степен чрез механизма на метафората, в който участват и афектите, и се осъществява на невронно равнище в мозъка. На преден план е изведено когнитивното несъзнавано, което моделира мисловните ни операции, свързани с концептуалните системи, понятията, умозаклученията и езика. Ключово е разбирането, че тялото и средата участват при структурирането на концепциите ни за реалността (4E cognition).

Ключови думи: философия на съзнанието, език, съзнание, когнитивно несъзнавано, мислене, когнитивна лингвистика, концептуална метафора, концептуална интеграция, когнитивна наука.

Theories of Conceptual Metaphor and Conceptual Integration. Researching the Mind through Metaphor in the Scope of Cognitive Linguistics

Doroteya Nikolova

Sofia University "St. Kliment Ohridski"

E-mail: dolly@mail.bg

Abstract: This article provides an analytical overview of contemporary schools and directions in the philosophy of mind and language from the 20th and 21st centuries, which present concepts and views on metaphor, in particular cognitive metaphor. It is focused on the study of conceptual metaphor (Lakoff and Johnson) and conceptual integration (Fauconier and Turner) in cognitive linguistics. The aim is to establish a theoretical framework and practical application of the considered theories. It is hypothesized that conscious thinking is based on unconscious conceptual system largely through mechanism of metaphor, which also involves affect, and takes place at a neural level in the brain. The cognitive unconscious, which models our mental operations related to conceptual systems, concepts, inferences, and language, is foregrounded. A key point is the understanding that the body and environment are involved in structuring our concepts of reality (4E cognition).

Keywords: philosophy of mind, language, cognitive unconscious, thinking, cognitive linguistic, conceptual metaphor, conceptual integration, cognitive science.

Увод

Различните аспекти на метафората и нейното място в познавателния процес занимава философската мисъл от хилядолетия. Старогръцката дума *μεταφορά* буквално означава пренасяне и всяка метафора е пренасяне – пренос на смисъла на дума в друга дума. Както Исак Паси отбелязва в книгата си „Метафората“ [1], по стара традиция в историята на естетиката и литературната теория анализът на всички тропи започва с онова, което са казали за тях безсмъртните философи Аристотел, Цицерон и Квинтилиан. Първата научна дефиниция на метафората е дал именно Аристотел: „Метафората е пренасяне на чуждо име върху даден предмет – или от род върху вид, или от вид върху род, или от вид върху друг вид, или по аналогия“; „Да създаваш добри метафори значи да виждаш приликата“, казва още древногръцкият философ. [2]

Обектът на настоящото проучване е теоретичната обосновка на метафората със средствата на когнитивната лингвистика като дълбинен инстру-

мент за изследване на процесите на мислене, който не се ограничава само с езика. Прави се аналитичен обзор на съвременни школи и направления във философията на съзнанието и езика от XX и XXI в., в които се представят идеите за концептуалната метафора и концептуалната интеграция. Целта е да са покаже обяснителният им потенциал в процеса на решаване на фундаменталния проблем пред науката и философията що е то съзнание и какви механизми лежат в основата му. Хипотезата е, че съзнателното ни мислене е базирано на нашата несъзнателна концептуална система в голяма степен чрез механизма на метафората, в който участват и афектите, и се осъществява на невронно равнище в мозъка. На преден план е изведено когнитивното несъзнавано, което моделира мисловните ни операции, свързани с концептуалните системи, понятията, умозаклученията и езика.

Селектирани са две групи автори – първите са Джордж Лейкоф (George Lakoff) и Марк Джонсън (Mark Johnson), даващи сериозна база за тезата за въплътено и ситуирано съзнание, която третира средата като активен ресурс за мисленето, а тялото се схваща като част от изчислителната верига [3], [4]. Вторите са Жил Фоконие (Gilles Fauconnier) и Марк Търнър (Mark Turner), които с по-късната си теория за концептуалната интеграция/бленд (сливане) (ТКИ) [5], [6], [7] доразвиват и допълват концептуалните разбирания за метафората. Тези теории се отгласкват далеч от обективизма и разглеждат възприемането на реалността като пряко свързано със способността ни да пренасяме концепцията за едно понятие върху друго, да сливаме в съзнанието си различни понятия, като използваме част от техните компоненти.

Подходът за критичния обзор е интердисциплинарен изключително от перспективата на философията на съзнанието (philosophy of mind) и когнитивната лингвистика като дисциплини, които са част от по-широкото поле на науката за съзнанието (science of consciousness). Ролята на философията е ключова, защото в нейната сфера попада създаването на парадигмална рамка, чрез която тези данни да бъдат четени и структурирани. Използвани са методите на анализа и синтеза. По-задълбочените дискусии по темата поради своята значимост и обем са предмет на бъдещ дисертационен труд.

Сред българските автори, които имат принос при разглеждането на метафората в нейните концептуални измерения, е Исак Паси с монографията си от 1983 г, в която изследва независимо от горепосочените автори много подобни нейни аспекти, свързани с човешкото мислене. [8] Иванка Мавродиева анализира метафорите в българския политически дискурс от 1989 г. насам [9], Ивайло Дагнев и Мария Сайкова разглеждат теориите за концептуалната метафора и интеграция при анализа на анатомичните метафори в български и английски. [10] Владимир Досев представя метафорите като когнитивен инструмент [11], а Биляна Тодорова разглежда военните метафори в българския официален дискурс през ковид кризата. [12]

Терминологична рамка

Изследването в настоящата работа е в рамката на философия на съзнанието (*philosophy of mind*), която изучава природата на съзнанието и връзката му с тялото. За целта се наблюдават и анализират различните когнитивни процеси – възприятието, мисленето, познанието, разбирането и обяснението. Сам по себе си терминът *mind*, базиран на англоезичната философия, която е водещата в съвременните изследвания в областта, включва всички елементи на нашия ментален/психичен живот – и съзнаваните, и несъзнаваните. Преводът му на български език е проблематичен, затова тук ще го превеждаме със *съзнание* (в широк смисъл), позовавайки се на типологията на Анета Карагеоргиева [13]. Тоест под *mind/съзнание* ще разбирате психика, употребявана в широк смисъл като „тоталността на предполагаемите ментални процеси и действия, която може да служи като обяснителен инструмент спрямо психологичните данни“ (Reber 1995: Mind). *Съзнание* (на англ. *conscious*) в тесен смисъл е състоянието, в което сме наясно, че имаме преживявания и какви са те.

Ще бъде използван и философският термин *квалия* (лат. свойство, качество), включен в съвременния терминологичен речник на философията на съзнанието (Dictionary of Philosophy of Mind). Това е тази феноменална, качествена характеристика на нашето съзнание като например какво е да помиришеш трендафил или кафе, да изпиташ радост или скръб, да видиш зеления цвят. Решаващо за разбирането на това понятие е, че то описва преживяване, достъпно само от първо лице, което не може да бъде наблюдавано от друг, измерено или манипулирано.

Налага се да споменем и *репрезентацията*, която е представата за нашите преживявания, мисли и афекти, кодирана и съхранена като информация в символен вид в съзнанието/мозък – виж повече в (Карагеоргиева 2003, 2008). [14]

Ключов термин в настоящата разработка е *когнитивното несъзнавано*. Авторите, които ще бъдат разгледани по-долу, Джорд Лейкоф и Марк Джонсън като представители на когнитивната наука, използват понятието, за да очертаят полето, в което изследват човешкото мислене и поведение. Освен феноменалното съзнание, което се възприема и преживява от субекта и в което се проявява езикът и респективно метафората, когнитивните лингвисти включват в сферата на проучване всички несъзнавани ментални операции и структури, които допринасят за нашите способности за концептуализиране и разсъждение. Тези несъзнателни операции са именно *когнитивното несъзнавано* и са включени в езика, значението, възприятието, концептуалните системи и разсъждението. В тях участва и сензомоторната система, тоест понятието *когнитивен* тук се употребява във възможно най-богатия му смисъл. Съзнателната мисъл е върхът на огромен айсберг. Основното правило сред когнитивните учени е, че несъзнаваните мисли са 95

процента от всички мисли – и това може да е сериозно подценяване. Нещо повече, 95-те процента под повърхността на осъзнатостта оформят и структурират цялата съзнателна мисъл. Ако когнитивното несъзнавано не беше там, извършвайки това оформяне, не би могло да има съзнателна мисъл. [15] Авторите са убедени, че самото съществуване на когнитивното несъзнавано има изключително важни импликации и за науката, и за философията.

С напредването на невронауката фундаментална за разбирането на тези процеси става невронната теория за езика (the neural theory of language), според чиито постулати значението на думите е невронна симулация в мозъка под прага на осъзнаване в пряка връзка със сетивните ни преживявания и средата. [16], [17] Когнитивният учен Бенджамин Бъргън (Benjamin Bergen) представя проучвания, сред които и направени с функционален ядрено-магнитен резонанс (fMRI), които показват как мисълта се осъществява в мозъка от същите невронни структури, които управляват зрението, слуха, усещанията, действията и емоциите, „осмислени“ чрез сензомоторната и емоционалната системи, които пък определят целите и си представят, разпознават и извършват действия. Това дава добро обяснение защо голямо количество от думите в естествените езици имат сетивен произход. Например, когато използваме звукови лексеми (като звънлива), невронна активност се засича в зоните, отговорни за слуховото възприятие, хубостта ще задейства зрителния център и т.н. [18]

Така в изследването се включва материалният носител на съзнанието – мозъкът заедно с тялото, и могат да се разглеждат функционалните му аспекти чрез обективни методи. За несъзнателното възприемане, учене и т.нар. несъзнавани автоматизми пише и невроученият Дейвид Игълман. Той обръща внимание например как усвояваме умение, като в началото съзнателните части от мозъка обучават несъзнателните дялове от невронния механизъм, поставяйки целите и разпределяйки ресурсите. След известно време умението се превръща в рефлекс и се изпълнява автоматично, без да може съзнателно да проследим процеса. [19]

Въвеждайки термина *когнитивно несъзнавано*, е важно да очертаем съвсем накратко понятието в диахронен план. Лейкоф и Джонсън отбелязват, че те разглеждат по-голямата част от нашата мисъл като несъзнавана не във фройдския смисъл на потисната/изтласкана, а в смисъл, че действа под нивото на когнитивното осъзнаване и е твърде бърза и автоматична, за да бъде фокусирана и засечена от съзнанието (в тесен смисъл).

Тук трябва да припомним, че един от най-големите изследователи на несъзнаваните процеси – създателят на психоанализата Зигмунд Фройд, разделя психичния ни апарат на три части. Включва в *динамичното несъзнавано* предимно инстинктите и желанията, където няма ред, време, логика и противоположностите могат да съществуват заедно. В човешкото развитие в несъзнаваното се изтласкват представи и афекти, които са неприятни,

неудобни и неприемливи и съдържанието му не може да достигне пряко съзнанието, тъй като психичният апарат използва съпротиви. *Предсъзнавано* пък е това съдържание, което може да преминава от несъзнаван стадий в съзнаван без проблем и е част от паметта ни. И накрая *съзнание* е това съдържание, за което сме наясно и възприемаме. [20]

Интересно е да се обърне внимание на трактовката на несъзнаваното на френския психоаналитик Жак Лакан, който е силно повлиян от фундаменталните теории в езикознанието на Фердинанд дьо Сосюр и на Роман Якобсон (работата на Якобсон има силно въздействие и върху възгледите на Лейкоф [21]). Лакан стъпва, от една страна, на теорията на Сосюр за знака, който е съставен от два елемента – означаемо (идеята, концептът на понятието), и означаващо (материалната форма на знака – акустичен и графичен образ). От друга страна, Лакан се опира и на вижданията на Якобсон, че езикът е построен върху две оси: първата е оста на селекцията – на избора на думите, и тя съответства на метафората; втората е оста на комбинацията на думите, на която съответства метонимията. Лакан смята, че несъзнаваното е структурирано като език, че в него се открива цяла езикова структура по модела на езиковия знак с основни механизми на действие метафората и метонимията и че представата за несъзнаваното като някакво седалище на инстинктите трябва да се преразгледа. [22] Той отдава голямо значение на средата с акцент върху езиковите значения и смисли, в които попадаме от раждането си. В това гледище се открива любопитна, макар и на пръв поглед странна, близост с теориите за концептуалната метафора и концептуалната интеграция, базиращи се на невронната теория на езика. Налага се да обърнем внимание обаче, че има и сериозни различия като например отношението към това има или няма репрезентации. Лакан основава виждането си именно върху съхранението на репрезентации в мозъка, докато невронната теория за езика разглежда значението на думите/понятията като невронна симулация в пряка връзка със сетивните ни преживявания и средата, тоест тя не е репрезентация на някакъв обективен свят, която се базира на символи, а пряко телесно преживяване. [23], [24]

Понятията *концептуална метафора*, *концептуална интеграция/бленд*, както и *ментални пространства* ще бъдат разгледани подробно в следващата част.

Концептуална метафора и концептуална интеграция/бленд

Както вече отбелязахме, метафората традиционно (още от древността) се разглежда като фигура на речта, която се използва за емоционално въздействие в реториката и литературата. През 1980 г. обаче се появява „революционният“ по мнението на западните философи труд на Джордж Лейкоф и Марк Джонсън „Метафорите, чрез които живеем“ (*Metaphors we live by*), в който авторите излагат идеята, че метафорите могат да творят реалност и

са средство за структуриране на понятийната система, обвързано с културата, в която живеем. Техният подход се нарича концептуална теория за метафората (КТМ), а по-късно Жил Фоконие и Марк Търнър създават теорията за концептуалната интеграция/бленд (ТКИ) (Conceptual blending/ Conceptual integration), която доразвива тези идеи. Както обърнахме внимание, българският философ Исак Паси има сходни виждания: „Словесният пренос върви успоредно и неотделимо от мисловния, разбира се, доколкото изобщо мисленето е възможно без и извън езика. Метафората се основава на асимилационните процеси на съзнанието, тъй както те се въплъщават в езика и другите изразни средства, с които човек си служи. Метафората е колкото проблем на езика, толкова – и не по-малко – проблем на мисленето и действието, следователно на целокупния опит на човека. Метафората е едновременно процес и резултат – мисловната дейност, която, пренасяйки, слива, и готовият продукт на пренасянето-сливане, изразено в дума (контекст), фраза или в най-широкия смисъл – образ. Много често метафората е, която открива приликата, и едва след това общото съзнание я възприема, за да стане тя и негова, следователно и тривиална“. [25]

Концептуална метафора – Лейкоф и Джонсън

Концептуалната метафора идва на смяна на традиционната до 80-те години на ХХ век обективистична теория. Тя има коренно различно виждане за начина, по който използваме езика и мислим в сравнение с теорията за генеративната граматика на Ноам Чомски (Noam Chomsky) и популярните гледища през 70-те години на Джон Сърл (John Searle) и Доналд Дейвидсън (Donald Davidson), които смятат, че това, от което се храни метафората, е буквалното значение и чак когато мозъкът установи, че не става дума за буквалното значение, започва да търси преносно. Теорията за концептуалната метафора, особено във връзка с изследванията на невроучените за работата на мозъка и съзнанието, изглежда много убедителна и предполага развитие в бъдеще.

В основата на изследването „Метафорите, чрез които живеем“ лежи виждането за метафората като езиково явление, показващо базов когнитивен/познавателен процес. Според мнението на много привърженици на когнитивния подход главната роля в мисловните процеси на човек играят не формалните процедури за извод, а аналогията като пренос на знание от една съдържателна област в друга. От тази гледна точка метафората и метонимията са израз на процесите на аналогия на човешкото мислене и са свързани с емоциите. Лейкоф и Джонсън наблюдават на факта, че под термина „метафора“ трябва да се разбира именно концептуална такава. Така можем да говорим за навлизането ѝ в ежедневието и за нейната роля за структурирането на възприятията, мисленето и действията. Метафорите и метонимите като лингвистични изрази са възможни според авторите именно

защото са заложени в понятийната система на човека, която от своя страна определя схемите, по които човек мисли и действа. Така езикът се признава за важен източник на данни за понятийната система и се отбелязва изрично фактът, че той е въплътен. Лейкоф твърди, че значението е капацитетът на въображението и идеята, която имаме, е физически в мозъка.

Важно е да се отбележи, че когнитивната лингвистика включва тялото и средата като базови елементи за човешкото мислене и съзнателни процеси като цяло. Постулатите ѝ се намират в полето на т.нар. динамична метафора, която приема съзнанието като движение и взима под внимание и средата и тялото (*embodied, embedded, extended, enactive mind – 4E cognition*). Тоест мисленето и съзнанието не са универсални в трансцендентен смисъл, но са универсални като човешка способност. Те не са безтелесни, а са в неразривна връзка между мозъка с неговите невронни връзки, тялото със сензомоторната си система и средата в тясна връзка с културата. Мисълта е свързана с афектите, тя е предимно несъзнавана (когнитивно несъзнавано), а абстрактните концепции са до голяма степен метафорични [26].

За да илюстрират теорията за концептуалната метафора Лейкоф и Джонсън предлагат разглеждането на концептуални метафори като *argument is war* („спорът е война“); *time is money* („времето е пари“); *theories are buildings* („теориите са сгради“) [27], при които пренасяме характеристики на нещо познато и конкретно върху друго – още непознато и по-абстрактно. Водим спорове, както воюваме, времето е ресурс като парите, теориите имат структура като на архитектурни постройки. Тоест метафората не е за думи, а за мисли, които са в тясна връзка с емоциите/афектите. В метафората има две области – област източник (*source domain*), нещо конкретно, за което имаме пряк сетивен опит, и област цел (*target domain*). Между двете области се осъществява така наречената процедура на *mapping*, картиране, изобразяване на едно множество в друго множество. В дадените примери областите източник са войната, парите и сградите, а спорът, времето и теориите са областите цел. И така метафората оформя нашите действия и начин на възприятие на абстрактните понятия, без дори да осъзнаваме връзката им с областта източник. Абстрактното се разбира в термините на конкретното.

Метафори от типа „спорът е война“ или „времето е пари“ според авторите принадлежат към най-сложния и интересен тип метафора, така наречената структурна метафора. Едно от интересните техни наблюдения над структурните метафори е разграничението между така наречените използвани (*used*) и неизползвани (*unused*) части на метафората. Например при „теориите са сгради“ носещата конструкция и външната обвивка са използваните части, докато вътрешността на зданието (помещенията, стълбите и пр.) са неизползвани. Аналогично в метафората „времето е пари“ също има неизползвана част, свързана с това, че времето, за разлика от парите, не може да се връща.

Тук можем да направим любопитна съпоставка с анализа на Исак Паси в неговата монография „Метафората“ [28]. Той отбелязва, че различните страни на нещата се поддават на съвсем противоположна по смисъла си метафоризация и един и същ обект се въвежда в съвсем различни кръгове от метафорически обобщения. „Когато се казва „времето е пари“, се има предвид богатството на времето, необходимостта от време за всяко нещо и това, че за всичко е необходимо време.“ Той допълва, че метафората е контекстуално обусловена и в общество, което нито знае цената на времето, нито пък познава парите, е невъзможна метафора „времето е пари“. Но ако се каже „времето е гигантско чудовище“, вече метафорическият акцент е друг, метафорическият кръг от значения е променен и сега става дума за това, че времето всичко поглъща, всичко заличава, че на неговата опустошителна стихия нищо не може да устои. А метафората „времето е сфинкс“ акцентира непроницаемостта на времето, неговата загадъчност, тайнствеността на неговата началност и безкрайност. В метафори като „реката на времето“, „летежа на времето“ акцентът пада върху времето спрямо човешкия живот. [29]

Освен структурни метафори Лейкоф и Джонсън открояват ориентационни и онтологически метафори. Ориентационните се базират на опозиции *горе – долу, във – от, централен – периферен* и др. Сред ориентационните метафори, които използват опозицията *горе – долу* авторите дават за пример следните:

Happy is up, sad is down („Щастлив е горе, нещастен е долу“);

Health and life are up; sickness and death are down („Здравето и животът са горе; болестта и смъртта – долу“) и т.н.

Според тях ориентационните метафори са лишени от произволност и са мотивирани и системно организирани. В последния пример физическото основание за метафората е, че размерът типично има корелация с физическата сила и победителят в един бой обикновено е отгоре. Сериозната болест пък те принуждава да легнеш, а когато си мъртъв, ти на практика си долу. Всичко това обаче е строго обусловено от културата, субкултурата, социалните групи. В крайна сметка при отделните хора, които изповядват различни от общоприетите ценности, ориентациите на метафорите ще са други. Моенасите, да кажем, по отношение на всичко материално се придържат към принципа „по-малко – по-добре“. Не за всички култури опозицията *горе – долу* е основна, има такива, при които много по-голяма роля играе понятието за равновесие или близостта до центъра, отбелязват авторите.

И така, човек концептуализира нематериалните термини с материални или същности с неясни граници в термините на същности с по-ясни граници. Можем да разширим казаното от Лейкоф и Джонсън, като дадем пример с думата **дума** в българския език, която е абстрактна в своята същност.

За да се борави по-лесно с идеята за нея, изглежда я възприемаме като предмет, нещо което има физически характеристики и може да се притежава.

*Не скършвам думата на две.
Вземам му думата от устата.
Загубвам ума и дума.
Взимам си думите обратно.
Оставям тези думи настрана.
Казана дума, хвърлен камък.
Думите ѝ бяха тежки.
Думите му режат като с нож.
Прободе ме в сърцето с тези думи.
Моя е последната дума...*

Според Лейкоф и Джонсън в понятиятната ни система могат да съществуват противоречащи си структурни метафори – например възприемането на времето като движещ се обект (Ще дойде време, когато...) или като на неподвижен (Приближаваме се към края на годината.). Фактът на съществуването на тези две метафори се обяснява с двойката възможност за възприемане на движението от човек – или той е неподвижен и нещата се движат покрай него, или всичко е статично, а се движи той самият [30].

Теорията на Лейкоф и Джонсън за концептуалната метафора дава тласък за продължаването на разработването на много когнитивни теории в сферата на езика и моделирането на структурите за организирането на знанието в мозъка на *Homo sapiens*. Такива са идеализираните когнитивни модели (Idealized cognitive model) на Лейкоф, концептуалната интеграция на Фоконие и Търнър, когнитивната граматика на Лангакер (Cognitive grammar, Langacker), теорията на менталните пространства на Фоконие и др.

Концептуална интеграция – Фоконие и Търнър

Трудът „Ментални пространства“ [31] принадлежи към тези публикации заедно с (Lakoff, Johnson, 1980) [32], които изиграват решаваща роля в структурирането на когнитивната лингвистика и определят нейните основни теми и направления на изследване. Ще се спрем за кратко на тази концепция, защото тя лежи в основата на разглежданата от нас теория на концептуалната интеграция/бленд (integrational blending theory), която попълва празнини в конструкта на концептуалната метафора. Използваме систематизацията на Т. Г. Скребцова [33]. Подобно на Лейкоф Фоконие открито се разграничава от обективистките теории на значението и декларира привързаност на когнитивния подход в семантиката, основаващ се на идеята за неразривната връзка между езика и когницията. „Въпреки че езикът несъмнено има своя собствена структура, той по съществен начин е свързан с дру-

гите когнитивно обусловени структури и именно тези връзки определят основните свойства на неговата организация“. [34] Човек наивно смята, че значението се предава с помощта на думите, че говорим това, което мислим по един или друг повод, влагаме смисъл в думите и т.н. Всъщност, както отбелязва Фоконие, освен думите, образуващи достъпния за наблюдение връх на айсберга, в изказванията имплицитно присъстват огромни масиви информация, необходими за разбирането на съдържанието му. Човек сам не осъзнава как именно протича процесът на извличане на смисъла, както не си дава сметка за химическите реакции, които протичат в мозъка му [35].

Според Фоконие езикът не предава значение, а направлява неговото конструиране. Разбирането на изказванията се оказва възможно благодарение на това, че езиковите изрази изпълняват функцията на своеобразни инструкции, в съответствие с които слушателят осъществява мисленото конструиране на смисъла. Като теоретична структура, предназначена да отразява случващото се „зад кадър“ и представляваща когнитивната основа на ежедневната комуникация и разсъждения, авторът предлага така наречените от него *ментални пространства*. В съдържателен аспект менталните пространства са модели на ситуации (реални или хипотетични) във вида, в който се осмислят от човек. Примери за ментални пространства включват [36]:

- текущото положение на нещата (както ние го разбираме);
- хипотетични ситуации;
- ситуации, отнасящи се към миналото и бъдещето (както ние ги разбираме или ги градим във въображението си);
- измислените ситуации (например сюжети от живописата и кинематографията);
- предметни области (такива като икономика, политика, математика и др.).

Принципите на изграждане на ментални пространства и операциите, дефинирани върху тях, са доста прости и авторът смята, че са еднакви за всички езици и култури [37]. На езика, в концепцията на Фоконие, е отредена ролята не само на обект на интерпретация – по отношение към действителния или възможен свят, контекста, ситуацията и т.н., но и на конструктивно начало, създаващо ментални пространства, което ги „населява“ с елементи и задава връзката между елементите и между пространствата. Успехът на човешката комуникация зависи от степента на сходство на пространствените конфигурации, изградени от събеседниците. Това сходство се определя не само от езиковия аспект на разбирането, тъй като в допълнение към езиковите изрази многобройни екстралингвистични фактори влияят върху изграждането на менталните пространства – фонови знания, налични схеми, прагматична информация, очаквания и т.н. [38]

Авторът подчертава, че продуктът на тази конструкция – менталните пространства – не е нито начин за представяне на езиково значение, нито отражение на реалността. По негово разбиране менталните пространства са модели на дискурсивно разбиране, които се създават, усъвършенстват и претърпяват постоянни промени в хода на комуникацията с присъща им висока гъвкавост. [39]

Преимуществата на своята концепция в сравнение с формално-семантичните подходи авторът демонстрира по примера на следното изречение: *In the painting, the girl with blue eyes has green eyes.* (На картината момичето със сини очи има зелени очи.). То просто не се поддава на анализ в рамките на последните, тъй като едно и също момиче е и със зелени, и със сини очи. В модела на Фоконие на такова изречение съответстват две, свързани помежду си ментални пространства – едното отразява реалния свят (момичето има сини очи), а другото ментално пространство съответства на света през очите на художника (момичето има зелени очи). Посочените пространства се съединяват с връзка тип тъждество (*identity*). Разбира се, става дума за референциално тъждество – човешката плът никак не е тъждествена на следите на боята по картината, да не говорим, че човек може изобщо да не прилича на изображението си на картината. [40]

Сред другите типове връзки между пространствата Фоконие споменава: аналогическа и метафорична проекция; връзка между функция и значение; прагматически метонимически функции. Условието за възникване на връзка между менталните пространства според автора е наличието на определена интуитивно очевидна връзка – така наречения конектор, свързващ обектите на съответните пространства.

Теорията на концептуалната интеграция/бленд (ТКИ) (*Conceptual blending/Conceptual integration*), както отбелязахме, е съвместна работа на Жил Фоконие и американския литературен критик, специалист по когнитивна поезика и реторика Марк Търнър. Тя продължава да развива идеите за менталните пространства. Работата по нея започва през 1993 г. и оттогава теорията многократно е претърпявала промени, разширявала се е и се прилага все по-широко.

Авторите смятат концептуалната интеграция за една от основните когнитивни способности на човека, заедно с аналогията, рекурсията, менталното моделиране, категоризацията, подвеждането на обект или ситуация към готова схема (*framing*) и други аспекти на така нареченото *фоново познание* (*backstage cognition*). Тя играе важна роля в умствената дейност на човека: разсъждения, изводи, вземане на решения, избор, оценка и откритие. Концептуалната интеграция е динамична, гъвкава и сложна. В същото време това е напълно рутинна когнитивна операция, която поради своето разпространение и познатост рядко се осъзнава от човек и затруднява изучаването на начина на действието ѝ.

Концептуалната интеграция се дефинира като вид структурно картографиране (mapping) или проекция между понятийни области (conceptual domains). Същността ѝ се крие във факта, че структурите на изходните (input) ментални пространства се репрезентират върху ново, конструируемо ментално пространство – така наречения бленд (blend). Освен това към стандартния двуизмерен модел на Лейкоф и Джонсън (1980) се добавя специално координиращо пространство (посредник), така нареченото родово пространство (generic space), което съдържа фонови знания, общи за входните пространства. Концептуалните структури в него са на ниско ниво и посредничат между съдържанието на входните пространства, помагайки им да се подравнят структурно. Блендът (смесването) не е идентичен нито с едно от изходните пространства и не е проста сума от техните елементи, а представлява ново ментално пространство със собствено значение. Блендът е цялостна, компактна, лесна за запомняне конструкция, която е удобна за работа като цяло. Най-простият пример за концептуална интеграция е „поставяне“ на обект или ситуация в съществуващ фрейм или схема (по фреймовата семантика на Филмор). [41]

Точно това се случва например, когато мислим за Жак Ширак като президент на Франция. От една страна, имаме атрибутите на конкретна ситуация (Жак Ширак, Франция), от друга страна, президентът на страната е конвенционална рамка. Това са изходните пространства. В процеса на концептуална интеграция съответните елементи на тези изходни пространства се свързват (Ширак е президент, Франция е страната) и се изобразяват/репрезентират в бленда. В бленда възниква нова структура, която не е била в нито едно от първоначалните пространства – президентът на Франция. Това е проста и схематична комбинация. Такива блендове лесно се превръщат в нови конвенционални фреймове, към които може да се приложи нова концептуална интеграция, пораждайки по-сложни блендове като френския президентски секретар и др.

Любопитно е да се отбележи наблюдението на испанския философ Хосе Ортега-и-Гасет, работил преди зараждането на когнитивизма. Той смята, че в по-общ смисъл „метафората е интелектуално средство, чрез което успяваме да схванем онова, което е най-далеч от нашата познавателна способност“. [42] Ортега-и-Гасет следва познатата, идваща от Аристотел традиция – метафората слива две реалности, но за него тези реалности трябва не просто да се слоят, а да се унищожат взаимно в нещо трето, което не е като никое от слетите реалности.

Самият Фоконие [43] казва, че теорията за концептуалната интеграция дължи своя произход на някои несъответствия, възникнали при опити за прилагане на концепцията за концептуална метафора на Лейкоф и Джонсън към анализа на метафоричните твърдения. Изяснило се е, че тяхното значение/смисъл не винаги се поддава на обяснение по отношение на репрезен-

тациите/изображенията/картографирането на сферата източник върху целевата сфера: понякога двете пространства (едното изходно и другото цел) не са достатъчни. В това отношение моделът на концептуалната интеграция, състоящ се от четири пространства, изглежда е по-могъщ инструмент за анализ. [44]

Паралел между концепциите

Сравнението на интерпретациите на феномена на метафората в тези теории разкрива както техните общи черти, така и различията им. Общото е, че метафората се разпознава като концептуално явление, свързано с мисленето на човека, неговата концептуална система. Същността на метафората се състои в проекции между концептуални/понятийни области. Разликите се отнасят главно до броя на задействаните области или пространства. Освен това при Лейкоф и Джонсън метафората е насочен процес, а при модела на Фоконие и Търнър не е така. Има и разлика в предмета на изследване. Ако теорията на концептуалната метафора се фокусира върху стабилни, твърдо фиксирани изрази в езика („мъртви“ метафори), теорията на концептуалната интеграция често се прилага за анализ на случайни/оказионални конструкции. С други думи, теорията на Лейкоф и Джонсън е фокусирана върху идентифицирането на дълбоко вкоренени връзки в дългосрочната памет между понятията, докато Фоконие и Търнър се интересуват повече от динамичните процеси на конструиране на нови значения. Тази диференциация предоставя основание да не се дава предпочитание на едната или другата теория, а да се разглеждат като допълващи се [45], особено в контекста на изследване на процесите на мислене, концептуализация и формиране на понятия.

Обобщение

Теориите за концептуалната метафора и концептуалната интеграция/бленд надхвърлят полето на лингвистиката и имат сериозна експликативна сила при разкриване на същността и работата на човешкото съзнание. Те трябва да залегнат във философския и научен подход към разгадаването на загадката на съзнанието (mind). Разглеждайки представените теории, имаме основание да допуснем, че фундаментът на съзнателното ни мислене е несъзнаван (когнитивно несъзнавано), дълбоко свързан не само с мозъка, но и с тялото, средата и културата, в която живеем. Базовите метафори се формират още преди човешкото съществуване да развие езиковата си способност. Езикът, разсъдението и понятията в голяма степен се определят от метафорите и метонимията, които са механизъм, по който функционира умът ни на невронно равнище. Те не са само художествени изразни средства, а изграждат картината ни за света, като емоциите/афектите оказват съществено влияние върху формирането им. Сериозен въпрос пред изследователите е

какъв е невронният механизъм за формиране на понятия и изобщо на когницията. Дискусионно е дали той е на базата на репрезентации – символно кодиране на информацията, и как това се съчетава с процесите, свързани с тялото и средата при 4Е подхода, или е пряко телесно преживяване чрез действие на формирано от опита невронни връзки. Заемаме позиция, че трябва да се търси връзка между двете допускания.

Цитирани източници

- [1] Паси, И (1988). *Метафората*. София. Наука и изкуство, 9. [Pasi, I (1988). *Metaforata*. Sofia. Nauka i izkustvo, 9.]
- [2] Аристотел. (1975). *За поетическото изкуство*. София. Наука и изкуство. Гл. 21, 91. [Aristotel. (1975). *Za poeticheskoto izkustvo*. Sofia. Nauka i izkustvo. Gl. 21, 91.]
- [3] Аристотел. (1975). *За поетическото изкуство*. София. Наука и изкуство. Гл. 21, 91. [Aristotel. (1975). *Za poeticheskoto izkustvo*. Sofia. Nauka i izkustvo. Gl. 21, 91.]
- [4] Lakoff, G. & Johnson, J. (1980, 2003). *Metaphors we live by*. Originally published: Chicago: University of Chicago Press.
Lakoff, G. & Johnson, J. (1999) *Philosophy in the Flesh. The Embodied Mind and Its Challenges to Western Thought*. New York, Basic books.
- [5] Fauconnier, G. & Turner M. (1994/1998) *Conceptual integration networks // Cognitive Science. Conceptual blending/Conceptual integration*, Vol. 22, № 2.
- [6] Fauconnier, G. (1994). *Mental Spaces: Aspects of Meaning Construction in Natural Languages*. 2nd ed. Cambridge, MA: M.I.T. Press.
- [7] Fauconnier, G. (1994). *Mental Spaces: Aspects of Meaning Construction in Natural Languages*. Cambridge, MA: M.I.T. Press.
- [8] Паси, И. (1988). *Метафората*. София. Наука и изкуство. [Pasi, I. (1988). *Metaforata*. Sofia. Nauka i izkustvo.]
- [9] Mavrodieva, I. (2020). Metaphors in Bulgarian Political Discourse Since 1989. *Advances in Journalism and Communication*, 8(02): 17–27, DOI: 10.4236/ajc.2020.82002.
- [10] Дагнев, И. & Сайкова, М. (2013). Сблъсък на метафорите: теорията за концептуалната метафора и теорията за сливането в анализа на анатомичните метафори в български и английски. *LiterNet*. <https://litenet.bg/publish5/ivdagnev/metafori.htm>. последно посещение на 05.12.2022. [Dagnev, I. & Saykova, M. (2013). Sblasak na metaforite: teoriyata za kontseptualnata metafora i teoriyata za slivaneto v analiza na anatomichnite metafori v balgarski i angliyski. *LiterNet*. <https://litenet.bg/publish5/ivdagnev/metafori.htm>. posledno poseshtenie na 05.12.2022.]
- [11] Досев, В. (2015). Метафората като когнитивен инструмент, *Реторика и комуникации*, бр. 19, <https://shortly.bg/aZ6n>. последно посетен на 04.12.2022. [Dosev, V. (2015). Metaforata kato kognitiven instrument, *Retorika i komunikatsii*, br. 19, <https://shortly.bg/aZ6n>. posledno poseten na 04.12.2022.]
- [12] Todorova, B. (2020). War Metaphors in Bulgarian Official Discourse during the COVID-19 Crisis, *Rhetoric and Communications*, issue 46. 99–117. <https://rhetoric.bg/>. Retrieved on 04.12.2022.

- [13] Карагеоргиева, А. (2003, 2008 – електронно издание). *Философия на съзнанието*. София: ИК „Библиотека 48“, 15–16. [Karageorgieva, A. (2003, 2008 – elektronno izdanie). *Filosofia na saznaniето*. Sofia: IK „Biblioteka 48“, 15–16.]
- [14] Карагеоргиева, А. (2003, 2008 – електронно издание). *Философия на съзнанието*. София: ИК „Библиотека 48“, 122–123. [Karageorgieva, A. (2003, 2008 – elektronno izdanie). *Filosofia na saznaniето*. Sofia: IK „Biblioteka 48“, 122–123.]
- [15] Lakoff, G. & Johnson, J. (1999) *Philosophy in the Flesh. The Embodied Mind and Its Challenges to Western Thought*. New York, Basic books, 9–11.
- [16] Lakoff, G. (2018). *Ten Lectures on Cognitive Linguistics*. Leiden, Boston, USA: Tuta sub aegide pallas 1683, Brill, 111–137.
- [17] Feldman, J., Narayanan, S. (2003) *Embodied meaning in a neural theory of language*. Amsterdam. Elsevier, available online at ScienceDirect.com
- [18] Bergen, V. (2012) *Louder Than Words: The New Science of How the Mind Makes Meaning*. New York, USA: Basic Books
- [19] Игълман, Д. (2017). *Инкогнито. Тайният живот на мозъка*. София: fPremium, 88–89. [Igalman, D. (2017). *Inkognito. Tainiyat zhivot na mozaka*. Sofia: fPremium, 88–89.]
- [20] Фройд, З. (2014). *Психология на несъзнаваното*. София: Colibri, 37. [Froyd, Z. (2014). *Psihologia na nesaznavanoto*. Sofia: Colibri, 37.]
- [21] Lakoff, G. (2018). *Ten Lectures on Cognitive Linguistics*. Leiden, Boston, USA: Tuta sub aegide pallas 1683, Brill, 1.
- [22] Лакан, Ж. (1997). *Инстанция буквы в бессознательном или судьба разума после Фрейда*. Москва: Пирамида, 55. [Lakan, Zh. (1997). *Instantsia bukvi v bessoznatelynom ili sudyba razuma posle Freyda*. Moskva: Piramida, 55.]
- [23] Lakoff, G. (2018). *Ten Lectures on Cognitive Linguistics*. Leiden, Boston, USA: Tuta sub aegide pallas 1683, Brill, 111–137.
- [24] Feldman, J., Narayanan, S. (2003) *Embodied meaning in a neural theory of language*. Amsterdam. Elsevier, available online at ScienceDirect.com
- [25] Паси, И. (1988). *Метафората*. София: Наука и изкуство, 9. [Pasi, I. (1988). *Metaforata*. Sofia: Nauka i izkustvo, 9.]
- [26] Lakoff, G. & Johnson, J. (1999) *Philosophy in the Flesh. The Embodied Mind and Its Challenges to Western Thought*. New York, Basic books, 3–4.
- [27] Lakoff, G. & Johnson, J. (1980, 2003). *Metaphors we live by*. Originally published: Chicago: University of Chicago Press, 4–50.
- [28] Паси, И. (1988). *Метафората*. София: Наука и изкуство, 96. [Pasi, I. (1988). *Metaforata*. Sofia: Nauka i izkustvo, 96.]
- [29] Паси, И. (1988). *Метафората*. София: Наука и изкуство, 96. [Pasi, I. (1988). *Metaforata*. Sofia: Nauka i izkustvo, 96.]
- [30] Lakoff, G. & Johnson, J. (1980, 2003). *Metaphors we live by*. Originally published: Chicago: University of Chicago Press, 4.
- [31] Fauconnier G. (1985). *Mental Spaces: Aspects of Meaning Construction in Natural Languages*. Cambridge, MA: M.I.T. Press
- [32] Lakoff, G. & Johnson, J. (1980, 2003). *Metaphors we live by*. Originally published: Chicago: University of Chicago Press.
- [33] Скребцова, Т. Г. (2018). *Когнитивная лингвистика классические теории, новые подходы*. Москва: ЯСК, 175–720. [Skrebtsova, T. G. (2018). *Kognitivnaya lingvistika klassicheskie teorii, novye podhody*. Moskva: YaSK, 175–720.]

- [34] Fauconnier, G. (1990). *Domains and connections // Cognitive Linguistics*. Vol. 1, № 1, 51.
- [35] Fauconnier, G. (1994). *Mental Spaces: Aspects of Meaning Construction in Natural Languages*. 2nd ed. Cambridge, MA: M.I.T. Press, xviii
- [36] Lakoff G. (1987). *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind*. Chicago: University of Chicago Press, 28.
- [37] Fauconnier, G. (1994). *Mental Spaces: Aspects of Meaning Construction in Natural Languages*. 2nd ed. Cambridge, MA: M.I.T. Press, xvii–xviii.
- [38] Fauconnier G. (1994). *Mental Spaces: Aspects of Meaning Construction in Natural Languages*. 2nd ed. Cambridge, MA: M.I.T. Press.
- [39] Fauconnier, G. (1990). *Domains and connections // Cognitive Linguistics*. 1990. Vol. 1, № 1.
- [40] Скребцова, Т. Г. (2018). *Когнитивная лингвистика классические теории, новые подходы*. Москва: ЯСК, 178. [Skrebtsova, T. G. (2018). *Kognitivnaya lingvistika klassicheskie teorii, novye podhody*. Moskva: YaSK, 178.]
- [41] Fillmore, Ch. J. (1982) *Frame Semantics* in *Linguistics in the morning calm – Selected papers from SICOL – 1981* (originally published in 1976), Korea, Seul, Hanshin Publishing Company.
- [42] Ортега-и-Гасет, Х. (1993). *Двете големи метафори, Есета, 1 том*. София: Класическо наследство, 468. [Ortega-i-Gaset, H. (1993). *Dvete golemi metafori, Eseta, 1 tom*. Sofia: Klasicheskoto nasledstvo, 468.]
- [43] Fauconnier, G. (1999) *Methods and generalizations*. Th. Janssen, G. Redeker (eds.). *Cognitive Linguistics: Foundations, Scope, and Methodology*. Berlin; New York: Mouton de Gruyter, pp. 103–104.
- [44] Скребцова, Т. Г. (2018). *Когнитивная лингвистика классические теории, новые подходы*. Москва: ЯСК, 198. [Skrebtsova, T. G. (2018). *Kognitivnaya lingvistika klassicheskie teorii, novye podhody*. Moskva: YaSK, 198.]
- [45] Grady, J., Oakley, T. & Coulson, S. (1999) *Blending and Metaphor In Metaphor in cognitive linguistics*, G. Steen & R. Gibbs (eds.). Philadelphia: John Benjamins. http://cogweb.ucla.edu/CogSci/Grady_99.html. Retrieved on 05.12.2022.

Библиография

- Аристотел. (1975). *За поетическото изкуство*. София. Наука и изкуство. [Aristotel. (1975). *Za poeticheskoto izkustvo*. Sofiya. Nauka i izkustvo.]
- Дagneв, И. & Сайкова, М. (2013). Сблъсък на метафорите: теорията за концептуалната метафора и теорията за сливането в анализа на анатомичните метафори в български и английски. *LiterNet*. <https://litenet.bg/publish5/ivdagnev/metafori.htm>. последно посещение на 05.12.2022. [Dagnev, I. & Saykova, M. (2013). *Sblasak na metaforite: teoriyata za kontseptualnata metafora i teoriyata za slivaneto v analiza na anatomichnite metafori v balgarski i angliyski*. LiterNet. <https://litenet.bg/publish5/ivdagnev/metafori.htm>. posledno poseten na 05.12.2022.]
- Дамазо, А. (2010). *Изграждане на съзнателния мозък*. София: „Изток-Запад“. [Damásio, A. (2010). *Izgrazhdane na saznatelnia mozak*. Sofiya: „Iztok-Zapad“.]
- Досев, В. (2015). *Метафората като когнитивен инструмент*, *Реторика и комуникации*, бр. 19, <https://shortly.bg/aZ6n>. последно посетен на 04.12.2022. [Dosev, V.

- (2015). Metaforata kato kognitiven instrument, Retorika i komunikatsii, br. 19, <https://shortly.bg/aZ6n>. posledno poseten na 04.12.2022.]
- ИГЪЛМАН, Д. (2017). *Инкогнито. Тайният живот на мозъка*. София: f Premium. [Igalman, D. (2017). *Inkognito. Tauniyat zhivot na mozaka*. Sofia: f Premium.]
- Карагеоргиева, А. (2003, 2008 – електронно издание). *Философия на съзнанието*. София: ИК „Библиотека 48“. [Karageorgieva, A. (2003, 2008 – elektronno izdanie). *Filosofia na saznaniето*. Sofia: IK „Biblioteka 48“.]
- Карагеоргиева, А. & Ангелов, В. (2004). *Естетика на познанието*. София: „Unipress“. [Karageorgieva, A., Angelov, V. (2004). *Estetika na poznaniето*. Sofiya: „Unipress“.]
- Лакан, Ж. (1997). *Инстанция буквы в бессознательном или судьба разума после Фрейда*. Москва: Пирамида. [Lakan, Zh. (1997). *Instantsia bukvi v bessoznatelynom ili sudyba razuma posle Freyda*. Moskva: Piramida.]
- Ортега-и-Гасет, Х. (1993). *Двете големи метафори, Есета, 1 том*. София: Класическо наследство. [Ortega-i-Gaset, H. (1993). *Dvete golemi metafori, Eseta, 1 tom*. Sofia: Klasichesko nasledstvo.]
- Паси, И. (1988). *Метафората*. София. Наука и изкуство. [Pasi, I (1988). *Metaforata*. Sofia. Nauka i izkustvo.]
- Скребцова, Т. Г. (2018). *Когнитивная лингвистика классические теории, новые подходы*. Москва: ЯСК. [Skrebtsova, T. G. (2018). *Kognitivnaya lingvistika klassicheskie teorii, novye podhody*. Moskva: YaSK.]
- Фройд, З. (2014). *Психология на несъзнаваното*. София: Colibri. [Froyd, Z. (2014). *Psihologia na nesaznavanoto*. Sofia: Colibri.]
- Bergen, B. (2012). *Louder Than Words: The New Science of How the Mind Makes Meaning*. New York, USA: Basic Books.
- Chalmers, D. (1995). Facing up to the problem of consciousness: *Journal of Consciousness Studies*, 2 (3): 200-19
- Dictionary of Philosophy of Mind: <https://sites.google.com/site/minddict/qualia>. Retrivec. Retrieved on 12.12.2022.
- Fauconnier, G. (1990). *Domains and connections // Cognitive Linguistics*. Vol. 1, № 1, 51.
- Fauconnier, G. (1994). *Mental Spaces: Aspects of Meaning Construction in Natural Languages*. 2nd ed. Cambridge, MA: M.I.T. Press.
- Fauconnier G., Turner M. (1994/1998) *Conceptual integration networks // Cognitive Science. Conceptual blending/Conceptual integration*, Vol. 22, № 2.
- Fauconnier, G. (1999). Methods and generalizations. Th. Janssen, G. Redeker (eds.). *Cognitive Linguistics: Foundations, Scope, and Methodology*. Berlin; New York: Mouton de Gruyter, pp. 103–104.
- Feldman, J., Narayanan, S. (2003) *Embodied meaning in a neural theory of language*. Amsterdam. Elsevier, available online at ScienceDirect.com. Retrieved on 14.12.22.
- Fillmore, Ch. J. (1982). *Frame Semantics* in *Linguistics in the morning calm – Selected papers from SICOL – 1981* (originally published in 1976), Korea, Seul, Hanshin Publishing Company.
- Gibson, James (1979). *The Ecological Approach to Visual Perception: Classic Edition*. Boston, USA: Houghton Mifflin.

- Grady, J., Oakley, T. & Coulson, S. (1999) *Blending and Metaphor In Metaphor in cognitive linguistics*, G. Steen & R. Gibbs (eds.). Philadelphia: John Benjamins. http://cogweb.ucla.edu/CogSci/Grady_99.html. Retrieved on 05.12.2022.
- Lakoff G. (1987). *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind*. Chicago: University of Chicago Press.
- Lakoff, G. & Johnson, J. (1980, 2003). *Metaphors we live by*. Originally published: Chicago: University of Chicago Press.
- Lakoff, G. & Johnson, J. (1999) *Philosophy in the Flesh. The Embodied Mind and Its Challenges to Western Thought*. New York, Basic books.
- Lakoff, G. (2018). *Ten Lectures on Cognitive Linguistics*. Leiden, Boston, USA: Tuta sub aegide pallas 1683, Brill.
- Mavrodieva, I. (2020). Metaphors in Bulgarian Political Discourse Since 1989. *Advances in Journalism and Communication*, 8(02): 17–27, DOI: 10.4236/ajc.2020.82002.
- Nagel, Th. *What Is It Like to Be a Bat?*. In: *The Philosophical Review* Vol. 83, No. 4 (Oct., 1974), 435–450 (16 pages). Durham, USA: Duke University Press.
- Rosch, E. (1978). *Principles of Categorization*. New York, USA: University of California, Berkeley.
- Todorova, B. (2020). War Metaphors in Bulgarian Official Discourse during the COVID-19 Crisis, *Rhetoric and Communications*, issue 46. 99–117. <https://rhetoric.bg/>. Retrieved on 04.12.2022.

Ръкописът е изпратен на 15.12.2022 г.

Рецензиране от двама независими рецензенти: от 16.12.2022 до 30.12.2022 г.

Приемане за публикуване: 31.12.2022 г.

Manuscript was submitted: 15.12.2022.

Double Blind Peer Reviews: from 16.12.2022 till 30.12.2022.

Accepted: 31.12.2022.

Брой 54 на сп. „Реторика и комуникации“, януари 2023 г. се издава с финансовата помощ на Фонд научни изследвания, договор № КП-06-НП4/72 от 16 декември 2022 г.

Issue 54 of the Rhetoric and Communications Journal (January 2023) is published with the financial support of the Scientific Research Fund, Contract No. KP-06-NP4/72 of December 16, 2022.